یک روز قبل از شروع جنگ چه اتفاقی افتاد؟

■ علیرضا محمدی

۳۱ شهریورماه ۱۳۵۹ در تقویم‌ها به عنوان سالروز شروع جنگ تحمیلی نامگذاری شده است. بیشتر توجهات به این روز معطوف است. روزی که جنگی هفت سال و ۱۱ ماهه شروع شد و تا آخرین روز مردادماه ۱۳۶۷ با پذیرش رسمی آتش بس تداوم یافت، اما کمتر کسی به روز قبل از شروع رسمی جنگ توجه دارد. راستی ۳۰ شهریورماه ۵۹ چه اتفاقی افتاد؟ آیا در مرزها هم مثل سایر نقاط کشورمان آرامش قبل از طوفان حاکم بود یا این مناطق از پیش در کانون درگیری‌ها قرار داشتند؟ با هم مروری به وقایع سی‌ام شهریورماه ۱۳۵۹ می‌اندازیم.

اروندرود امروز لحظات ناآرامی را سپری می‌کند. مدت‌هاست که این آبراهه مرزی، دیگر آرامش سابق را ندارد. بعثی‌ها ادعاهایی روی مالکیت آن دارند و اجازه نمی‌دهند شناورهای ایرانی به راحتی در آن تردد کنند. عراق امروز ۳۰ شهریورماه ۱۳۵۹ اروند، خرمشهر، آبادان و پاسگاه مؤمنی از توابع خرمشهر را هدف حملات خمپاره‌ای قرارداد. نیروی دریایی عراق به پاسگاه دریایی ایران در خرمشهر حمله کرد و طرفین با یکدیگر درگیر شدند. در این درگیری یک ناوچه خودی آتش گرفت و غرق شد. در آبادان که به عرض اروندرود با خاک عراق فاصله دارد، پالایشگاه آبادان، پایگاه خسروآباد و اسکله ۱۱ و ۱۲ هدف توپ‌های دشمن قرار گرفتند. فاصله زیاد نیست و توپخانه دشمن مسلط عمل می‌کند.

کمی بعد تانکر نفت جزیره مینو غرق شد و دو مجروح و دو مفقودالاثر به جای گذاشت. این طرف نیروهای غالباً مردمی هستند و آن طرف یک ارتش کاملاً مجهز. کسی به درد مرزنشین‌ها نمی‌رسد. خبری از اعزام عمومی به مرزها نیست! یک قایق ایرانی که به قصد انتقال مجروحان روی اروند پیدا می‌شود، بعثی‌ها آن را هم می‌زنند و غرق می‌کنند.

> عراق به کشتی تجارتی ایران در خور موسی حمله می‌کند. این ششصدوششمین و آخرین حمله آنها به مواضع ایران پیش از شروع رسمی جنگ است. حوالی ظهر روز بعد، ۳۱ شهرویورماه ۱۳۵۹، ده فرودگاه و پایگاه هوایی ایران مورد حمله جنگنده‌های عراقی قرار می‌گیرد. اخبار از شروع رسمی جنگ ایران و عراق خبر می‌دهند

نیروهای ایرانی توان اندکی دارند. ماهیت مدافعان، یگان‌های مرزی ارتش با نیروهای سپاه و داوطلبان مردمی است، اما همین نیروهای اندک نیز صبر نمی‌کنند عراق هر کاری دلش می‌خواهد انجام بدهد و آنها بی‌تفاوت نگاه کنند. بنابراین به اقدامات خصمانه دشمن واکنش نشان می‌دهند. یک کشتی تجاری عراق در اروندرود هدف قرار می‌گیرد و آسیب می‌بیند. این حمله باعث غرق شدن کشتی نمی‌شود، اما به بعثی‌ها می‌فهماند که طرف مقابلشان دست بسته نیست.

کمی بالاتر از آبادان و خرمشهر در منطقه رملی فکه، عراقی‌ها پاسگاه‌های ایرانی را هدف قرار می‌دهند. با این وجود شاید وضعیت خوزستان از ایلام و کرمانشاه بهتر باشد. این مناطق که بعد از شروع جنگ جبهه غرب نامیده شدند، زودتر مورد هجوم زمینی دشمن قرار گرفتند. عراق روز ۳۰ شهریورماه ۵۹ پاسگاه‌های گیسکه، چغاحمام و چیلات در مرزهای سومار، نفت‌شهر و دهلران را به تصرف در می‌آورد. جنگ وارد فاز علنی خود شده است، اما ۲۴ ساعت بعد مهرآباد بمباران می‌شود و تا آن زمان، کسی نمی‌خواهد باور کند جنگ شروع شده است!

عراقی‌ها نیمی از هواپیماهای خود را به عربستان، کویت، امارات، عمان، یمن شمالی وارد می‌فرستند. یک کار احتیاطی که وقتی جنگ رسمی شد، از حملات متقابل ایرانی‌ها در امان بمانند. این طرف اما حتی گمرک خرمشهر و آبادان تخلیه نمی‌شوند. مملو از اجناس و ماشین‌های گران‌قیمتی هستند که بعد از شروع جنگ برخی از آنها به دست دشمن می‌افتند! کسی به حرف مرزنشین‌ها گوش نمی‌دهد. خیلی‌ها به استانداری و دیگر مسئولان گفته‌اند که لااقل اجناس گمرک را تخلیه کنند ولی کسی از بالادستی‌ها باور ندارد که عراق بخواهد تا آنجا پیشروی کند!

در همین روز ۳۰ شهریورماه ۱۳۵۹ ستاد لشکر ۵ مکانیزه عراق به تمامی واحدهای تابعه خود دستور می‌دهد تا اطلاع ثانوی سکوت رادیویی را رعایت کنند. این سکوت باید آرامش قبل از طوفان اصلی باشد. مدافعان سنگربندی می‌کنند. خرمشهری‌ها هنوز نمی‌دانند باید بروند یا بمانند. روی جاده اثری از ازدحام خودروها نیست. کسی هشدار لازم را صادر نمی‌کند. برخی از مردم شهرهای مرزی تصور درستی از عمق فاجعه ندارند. رزمندگان و فرماندهان حاضر در منطقه اجازه صدور دستور ترک فوری شهر را ندارند. تصمیم روی این موضوع از حیطه اختیار آنها خارج است. همه می‌دانند به زودی اتفاق بزرگی رخ می‌دهد اما نمی‌توانند کاری جز تحکیم مواضع دفاعی خود انجام دهند.

عراق به کشتی تجارتی ایران در خور موسی حمله می‌کند. این ششصدوششمین و آخرین حمله آنها به مواضع ایران پیش از شروع رسمی جنگ است. حوالی ظهر روز بعد ۳۱ شهرویورماه ۱۳۵۹، ده فرودگاه و پایگاه هوایی ایران مورد حمله جنگنده‌های عراقی قرار می‌گیرد. اخبار از شروع رسمی جنگ ایران و عراق خبر می‌دهند. وضعیت دفاعی کشور مناسب نیست. باید از پیش کاری صورت می‌گرفت.

گفت‌وگو

خاطراتی از آخرین ساعات منتهی به شروع جنگ در گفت‌وگوی «جوان» با یک رزمنده خرمشهری

مردم فکر می‌کردند جنگ محدود به مرز است

■ غلامحسین بهبودی

«برادر یکی از دوستانم از عراقی‌ها شنیده بود که قرار است ارتش این کشور فردا (۳۱شهریورماه) به ایران حمله کنند. رفتیم مسجد تا به برادران سپاهی اطلاع بدهیم، دیدیم خودشان در جریان هستند. همه می‌دانستیم جنگ قطعی است جز مسئولانی که به حرفمان گوش نمی‌دادند.» سیدمحمد فضلی یکی از اهالی خرمشهر خاطرات جالبی از لحظات قبل از شروع رسمی جنگ دارد. گفت‌وگوی کوتاه ما با وی را پیش‌رو دارید.

خرمشهر با مرز خیلی فاصله ندارد. مسلماً شما مرزنشین‌ها زودتر از هر کس دیگر متوجه حمله قریب‌الوقوع عراقی‌ها شده بودید؟

همین طور است. صرف‌نظر از آنکه از ۲۰شهریورماه عراق به شکل عملی به مرز حمله کرد و پاسگاه مؤمنی را کوبید، خیلی از مردم با آن طرف مرز ارتباط داشتند و خبرها منتقل می‌شد. خوب یادم است مقارن با شروع جنگ، یک شب در ساختمان اتحادیه انجمن اسلامی بودیم که آقای چم سورکی از بچه‌های اتحادیه که برادرش در اتاق بیسیم کشتیرانی خرمشهر کار می‌کرد، گفت: برادرم شنیده عراقی‌ها اعلام کرده‌اند فردا به طور گسترده به ایران حمله می‌کنند. نیمه شب بود که چم‌سورکی این خبر را به ما داد. همان لحظه خودمان را به مقر سپاه رساندیم و دیدیم وانت و ماشین است که همین طور از ساختمان سپاه خارج می‌شود. فهمیدیم خودشان از خبرها مطلع هستند.

> کسی نمی‌دانست باید چه کار کنیم؟! استعداد قوای نظامی ما آن مقطع زیاد نبود. ما هم از برادران سپاهی پرسیدیم چه کار باید کنیم؟ گفتند در داخل شهر گشت بزنید و مراقب ستون پنجم باشید. خیلی‌ها تا چند روز بعد از شروع جنگ شهر را تخلیه نکردند. چون فکر نمی‌کردند عراق به قصد تصرف خرمشهر بیاید. اینطور شد که برخی از غیرنظامی‌ها به اسارت درآمدند

پس خود رزمنده‌ها و نظامی‌های حاضر در شهر خبر داشتند که حمله عراق قطعی است؟

بله، می‌دانستند اما کسی نمی‌دانست باید چه کار کنیم؟! استعداد قوای نظامی ما آن مقطع زیاد نبود. ما هم از برادران سپاهی پرسیدیم چه کار باید کنیم؟ گفتند در داخل شهر گشت بزنید و مراقب ستون پنجم باشید.

روز بعد عراق حمله کرد. تصور می‌کردید که جنگ این همه طول بکشد؟

صبح همان روز رفتم پادگان آموزشی تا ببینم بچه‌ها چه کار می‌کنند. اوضاع آنجا هم به هم ریخته بود. بچه‌ها می‌گفتند از شلمچه ما را مورد اصابت قرار می‌دهند و پادگان باید تخلیه شود. لحظات پر التهابی بود، اما اینکه می‌گویید فکر می‌کردیم جنگ این همه طول بکشد، نه خیلی‌ها چنین تصوری نداشتند. فکر می‌کردند درگیری‌ها به همان مرز محدود می‌ماند. کسی فکرش را نمی‌کرد که عراقی‌ها چه افقی برای نفوذشان در نظر گرفته‌اند. حتی فکر نمی‌کردیم بخواهند تا خرمشهر بیایند چه برسد به اینکه آنها چند روز بعد تا نزدیکی‌های اهواز هم رفتند.

پس خیلی از مردم غافلگیر شدند؟

بله، خیلی‌ها تا چند روز بعد از شروع جنگ شهر را تخلیه نکردند. چون فکر نمی‌کردند عراق به قصد تصرف خرمشهر بیاید. اینطور شد که برخی از غیرنظامی‌ها به اسارت درآمدند.

گفت‌وگوی ما قرار است روز ۳۰شهریورماه منتشر شود. اگر می‌شود خاطره‌ای از ساعات اول شروع جنگ تعریف کنید.

بعد از اینکه قرار شد در شهر گشت بزنیم و مراقب ستون پنجم باشیم، من به طرف ساختمان اتحادیه انجمن اسلامی رفتم. شهید سیدمحسن هاشمی یکی از دوستانم آن زمان در دوره آموزشی بود. دیدم یکسری از بچه‌های رزمنده در مسجد امام صادق(ع) تجمع کرده‌اند. آنجا بچه‌های سپاه به مردم اسلحه می‌دادند. غالباً هم سلاح ام‌یک بود. به عنوان ضمانت شناسنامه تحویل گیرنده را گرو می‌گرفتند. شهید هاشمی روی پشت بام مسجد بود. اسلحه‌ای در یک دست و قرآنی در دست دیگرش داشت. فریاد زد و من متوجه‌اش روی پشت بام شدم. برگشتم و تا در آن شکل و شمایل او را دیدم به یاد حرف امام(ره) افتادم که فرمودند: «با یک دست قرآن و در دست دیگر سلاح برگیرید و از اسلام و انقلاب دفاع کنید.» وقتی جنگ شدت گرفت، شهید هاشمی همراه جمعی از رزمندگان به جاده خرمشهر به اهواز اعزام شدند و همان جا سیدمحسن هاشمی به شهادت رسید. او از اولین شهدای دفاع مقدس بود.

نگاه

دفاع مقدس و دستاوردهای آن

■ احمد رحیمی فرجام

هشت سال جنگ تحمیلی به عنوان یکی از مقاطع مهم و حساس تاریخ معاصر کشورمان خسارات فراوانی برای جامعه ایران به بار آورد. این جنگ ناخواسته بسیاری از فرصت‌های خدمت‌رسانی، سازندگی و آبادانی کشور را از بین برد. لیکن آثار و پیامدهای آن دارای ابعاد و زوایای گوناگونی است که با بررسی هر یک از این ابعاد درمی‌یابیم که این پدیده (دفاع مقدس) چه فرهنگ و ارزش‌هایی را در خود جای داده است.

جنگ به عنوان یک عامل تغییر و دگرگونی در هر جامعه وجدان گروهی و جمعی انسان‌ها را محک می‌زند و در این رابطه روی فرهنگ، ارزش‌ها و باورهای عمومی جامعه تأثیر می‌گذارد. وفاق اجتماعی شکل گرفته در جامعه ایران در طول سال‌های دفاع مقدس برای دفاع از کشور در مقابل متجاوزان یکی از پیام‌های این دوران بود که ریشه‌های آن را می‌توان در انقلاب سال ۱۳۵۷ جمهوری اسلامی جست. این جنگ برای مردم ایران مقدس بود و بیشتر این اهداف با تأثر از گفتمان اسلام انقلابی شیعی ماهیتی جمع گونه داشت و فقط در عرصه اجتماعی به منصه ظهور رسید.

> امروز فرهنگ شهادت‌طلبی به عنوان یک سرمایه اجتماعی تلقی می‌شود و این فرهنگ ضمن حفظ جامعه شهادت‌طلب که در پناه تزکیه نفس و تقویت روح ایمان و بندگی و غیرت دین پدید آمده است، با نهادینه شدن روح از خودگذشتگی و فداکاری، کیان کشور و امت اسلامی را نیز تثبیت و تضمین می‌کند

وقتی ایران اسلامی در معرض تهدید خارجی قرار گرفت، تمام آرمان‌ها، ارزش‌ها و گفتمان‌های انقلاب اسلامی در معرض تهدید قرار گرفت. از همین رو، تجاوز دشمن نه تنها یک تهدید فیزیکی نبود، بلکه فراتر از آن در چارچوب گفتمان اسلامی، جنگ برای حفظ اسلام و ارزش‌ها و آرمان‌های اسلامی و در واقع جنگ بین حق و باطل بود. این دوران باعث وفاق اجتماعی، انضباط‌بخشی، انسجام‌بخشی و حیات‌بخشی گردید و چون بر پایه اعتقادات اسلامی بود، زمینه حل شدن فرد در جامعه و شکل‌گیری هویت ملی بر پایه هویت دینی را فراهم کرد.

این پدیده از سویی دیگر باعث افزایش آگاهی و شناخت و همچنین افزایش قوه بازدارندگی در کشور شد. دفاع در همه ابعاد امری فطری، مشروع و فراگیر است و نیازهای جمهوری اسلامی به خصوص در زمینه تسلیحاتی باعث شد در صنایع نظامی نوآوری‌های مختلفی بروز کند و این روند بعد از جنگ نیز ادامه یافت. ساخت موشک‌ها و تانک‌های پیشرفته و ناوهای کوچک و بزرگ از دستاوردهای مهم صنایع نظامی در طول دوران پس از دفاع مقدس بود، به طوری که هم اکنون ایران در منطقه به عنوان قدرت برتر و در جهان به عنوان یکی از کشورهای پیشرفته در صنایع نظامی و موشکی است. این پیشرفت را می‌توان از دستاوردهای هشت سال دفاع مقدس نامید، زیرا باعث ایجاد تفکر دفاعی و لزوم آن شده و هدف از ایجاد این تجهیزات برای اهداف دفاعی و امنیت ایران اسلامی بوده است.

تبلور فرهنگ شهادت‌طلبی برگرفته از تعالیم دینی و اسلامی از دیگر وجوه دفاع مقدس است. تاریخ پرفراز و نشیب اسلام و تاریخ خونین شیعه گویای این واقعیت است که شهادت‌طلبی به عنوان یک کلیدواژه برای پیروزی‌های لشکریان اسلام در نبردهای مختلف و متعدد بوده و هست. این فرهنگ با شعار «پیروزی خون بر شمشیر» در دوران طلایی دفاع مقدس نیز به میدان آمد و بعد از گذشت بیش از ۲۰۰ سال ناکامی در تمامی جنگ‌ها و از دست دادن سرزمین و واگذاری امتیازهای بسیار، برای نخستین بار جنگ تمام عیار و همه جانبه را با محوریت سران دو ابرقدرت شرق و غرب و با پادرمیانی دول مرتجع منطقه و دلارهای نفتی‌شان باعث سربلندی ایران در هشت سال دفاع مقدس شد.

امروز فرهنگ شهادت‌طلبی به عنوان یک سرمایه اجتماعی تلقی می‌شود و این فرهنگ ضمن حفظ جامعه شهادت‌طلب که در پناه تزکیه نفس و تقویت روح ایمان و بندگی و غیرت دین پدید آمده است، با نهادینه شدن روح از خودگذشتگی و فداکاری، کیان کشور و امت اسلامی را نیز تثبیت و تضمین می‌کند.

یکی دیگر از برکات مهم دفاع مقدس، تقویت اعتمادبه‌نفس و خودباوری بود. کوران دفاع مقدس منتج بر این شد که باید خود را باور و با تکیه بر توانمندی‌هایمان کشور را اداره کنیم. تأثیر این خودباوری بعد از جنگ در عرصه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی و فناوری‌های نوین دفاعی نمود فزاینده‌ای داشت.

جوانان انقلاب اسلامی در تجربه جنگ به این نتیجه رسیدند که می‌توان با خودباوری، به دفاع و پیشرفت پرداخت. ایجاد این رویه خودباوری و اعتمادبه‌نفس باعث شد جمهوری اسلامی در دوران جنگ و تحریم‌های آن دوران و پس از آن نیز در بسیاری از صنایع و با بروز خلاقیت‌ها و نوآوری‌ها و اعمال بدیهی به خودکفایی برسد. اما آن چیزی که بسیاری از صاحبنظران از آن به عنوان مهم‌ترین برکات دفاع مقدس نام می‌برند، تحکیم وحدت ملی بین آحاد ملت به ویژه گروه‌ها و احزاب سیاسی کشوری است، به طوری که همگان منافع حزبی و سیاسی خود را در خدمت مصالح نظام و امنیت کشور قرار می‌دهند. امروزه در سایه اتحاد ملت، دولت جمهوری اسلامی به عنوان یک کشور قدرتمند و با ضریب امنیتی بالا در جهان شناخته شده است.

جدول

طراح: علیرضا سجادی فر ■ شماره ۵۷۵۱

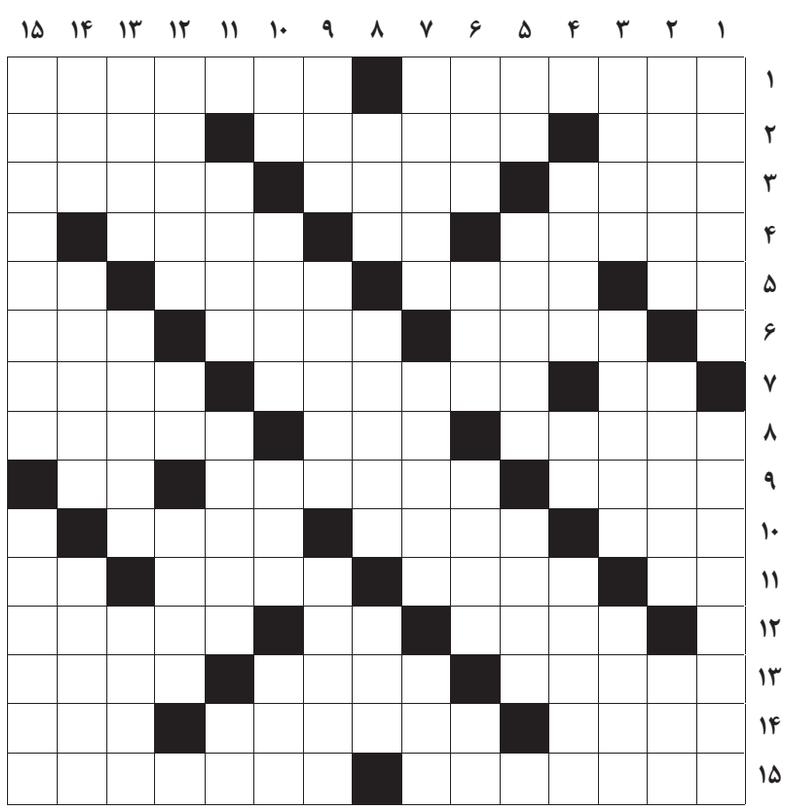

از راست به چپ

■ ۱- انجام وظیفه- مخترع ماشین چاپ با حروف سربی ■ ۲- جشن و مهمانی- لیگامنت اتصال ماهیچه به استخوان- غلام حضرت علی ■ ۳- خاندان- خاتم، مهر- سیمرغ؛ عنقا ■ ۴- بازخورد- مساوی- تعلل و سستی ■ ۵- کنسرو ماهی- سمت راست- ظرف آزمون- علامت مفعول ■ ۶- ازا و مقابل- گرداب- سازمان آزادیبخش فلسطین ■ ۷- علامت بیماری- شاعر می گوید در آن هم امید است- سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد ■ ۸- عذر و ایراد- کوچه و برزن- امتحان کننده ■ ۹- خدا- فیلتر- کلمه شگفتی ■ ۱۰- خونبها- حصار قلعه- واحد سنجش جریان الکتریکی ■ ۱۱- سرخ کمرنگ- دردناک- کافه فرنگی- بنده و شما ■ ۱۲- اشاره به نزدیک- مرتجع لاستیکی- سوره نود و نهم قرآن ■ ۱۳- مدافع تیم ملی اسپانیا- صبر زرد- پیشانی ■ ۱۴- مصب رود- فرشته حامل وحی- واحد اندازه گیری ■ ۱۵- انتقال این بیماری از راه آب و غذای آلوده است- هر یک از کشورهای جنوب خلیج فارس

از بالا به پایین

■ ۱- فتوی خواستن- را باد می برد ■ ۲- لوچ- لاله الاالله گفتن- رشته کوه اروپا ■ ۳- فرشته موکل بر دین- سند ازدواج- تنها خدا ندارد ■ ۴- ناپسری- عدد منفی- منتظران قیامت ■ ۵- دختر لر- بازگشت تیر- دختر سرزمین عجایب ■ ۶- سخن تب الود- زرد انگلیسی- امتیاز ورزشی- هواپیمای سریع ■ ۷- فضاحت‌بار- نویسنده تفسیر نمونه- اجداد ■ ۸- صومعه- از سازهای ضربی- گاز گندزدا ■ ۹- گیاه کتیرا- برادر کمبوجیه- نگرانی ■ ۱۰- تاکسی پرظرفیت- مرغ سخنگو- بازیکن هم تیمی- خرس آذری ■ ۱۱- از اوراق بهادار- پدال اسب سوار- تخم مرغ گندیده ■ ۱۲- طبل- دهان- تخته نقاشان ■ ۱۳- نیروی جسمانی- کارد بزرگ قصابی- زادوولد ■ ۱۴- خاخام- بوی خوش- از القاب نجبای اروپایی ■ ۱۵- دستگاه پخش صوت قدیمی- شبه جزیره اروپایی

جدول سودوکو

ارقام ۱ تا ۹ را طوری قرار دهید که در هر ردیف، ستون و مربع‌های کوچک سه در سه فقط یک بار به کار روند.

۹	۲	۱						
				۶	۷			
	۵		۴			۸	۲	
							۴	
		۷	۶		۲	۵		
۶		۳				۲		
۱	۷							
					۸			۵
			۹	۲			۸	

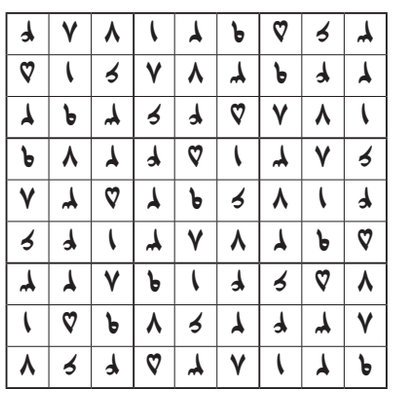

جدول کلمات متقاطع
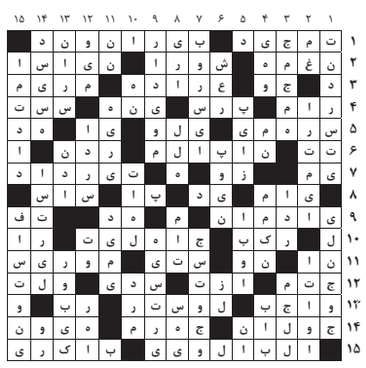
پاسخ جدول شماره ۵۷۵۰